

УДК 321.7.

Авксентьєва Т. Г.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,

Тихонова Л.А.

Харківський національний
університет радіоелектроніки

ПОЛІТИКО-ВЛАДНІ ЗМІНИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Розглядається проблема специфіки суспільних і політичних процесів в інформаційну епоху. Аналізуються основні політичні характеристики цифрового розриву між суспільствами, які мають матеріальні та культурні передумови для існування у межах інформаційного світу, та такими, які їх не мають. Стверджується, що влада в інформаційну епоху належить тим, хто здатен створювати нові культурні коди.

Ключові слова: інформаційна епоха, влада, політика, віртуальний світ, культурні коди.

Авксентьєва Т. Г., Тихонова Л.А.

ПОЛИТИКО-ВЛАСТНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ИНФОРМАЦИОННУЮ ЭПОХУ

Рассматривается проблема специфики общественных и политических процессов в информационную эпоху. Анализируются основные политические характеристики цифрового разрыва между обществами, имеющими материальные и культурные предпосылки для существования в рамках информационного мира и не имеющими их. Утверждается, что власть в информационную эпоху принадлежит тем, кто способен создавать новые культурные коды.

Ключевые слова: информационная эпоха, власть, политика, виртуальный мир, культурные коды.

Avksentyeva T., Tyhonova L.

THE CHANGE OF POWER AND POLITICS IN THE INFORMATION EPOCH

The specificity of social and political processes in the information epoch is observed. The main political characteristics of the digital division between societies are analyzed. In particular, author concerns societies that have the material and cultural conditions for their existence in the world of information and those who do not have them. It is alleged that the power in the information epoch belongs to those who are able to create new cultural codes.

Key words: information epoch, government, politics, the virtual world, cultural codes.

Сучасний світ набуває все більших динамічних змін, які зумовлені швидкістю обміну інформацією, циркуляцією ідей, можливостями взаємодії, які надаються інформаційно-комунікативними технологіями (ІКТ). Від того, які змісти буде спроможне надати сучасне суспільство ІКТ, залежатимуть перспективи стабільного розвитку не лише окремих суспільств, а й усього світу, оскільки реальністю стала взаємозалежність окремих частин світу.

Один із істотних вимірів сьогодення полягає в тому, що локальні конфлікти, як і локальні спільноти, можуть істотно впливати на всесвітній розвиток, у тому числі й у сенсі його дестабілізації. Життя змінюється під впливом ІКТ, однак багато соціальних схем (особливо розподілу добробуту, володарювання) залишаються незмінними. Зовнішня людська діяльність змінилася, її ж сутність багато у чому залишається такою самою, як і раніше. Демонструється наявна сталість змісту людської діяльності при зміні її форми. Засади соціально-економічних систем лівової частки країн світу, механізми

політики й влади, мотивація громадян, засади ідентичності великою мірою є такими самими, як і в індустріальну епоху.

Проблему специфіки суспільних та політичних процесів в інформаційну епоху докладно висвітлювали такі автори, як Ст. Люкс, Л. Мамфорд, В. Дізард, М. Кастельс, Д. Белл, П. Хіманен, Дж. Нейсбіт, М. Луман, Дж. Грей, К. Мей, Е. Тоффлер, Х. Ленке, В. Іноземцев, О. Зінов'єв та ін. Отже, слід зосередитись на специфіці розуміння політико-владних змін в інформаційну епоху, оскільки від регулюючого впливу саме цієї сфери значною мірою залежать можливості адаптації як окремих суспільств, так і світового співтовариства в цілому до нових викликів.

Багато дослідників констатують сприятливий вплив ІКТ для прозорості комунікативного простору, розширення перспектив соціальних та політичних можливостей громадян. Однак при тому наявними є тенденції до формування дещо локального, елітарно означеного кола людей, які найбільшою мірою залучені до використання ІКТ та отримання прибутків від цього. Значна частка цього «елітарного клубу», долученого до феномена мережевого суспільства, концентрується у розвинених країнах, у той час, як у іншій частині світу, згідно з М. Кастельсом, логіка мережевого суспільства будується здебільшого на старих аксіологічних засадах отримання прибутку. Елітарна спільнота виділяє та інкорпорує до своїх структур найбільш корисні соціальні сегменти, залишаючи за межами значний відсоток населення країн периферії. Тобто виявляються тенденції формування еліти із глобалізованою ідентичністю, що визначено так званим «цифровим розривом» (М. Кастельс) і само по собі поглиблює цей розрив.

Головні міські центри, глобалізовані види діяльності і високоосвічені соціальні групи залучаються у підтриманні інтернетом глобальні мережі, в той час як більшість регіонів виключаються з них. Економіка та інформаційна система, що розвивається з швидкістю ІКТ (насамперед інтернету) включились до траєкторії розвитку з обмеженим вибором. Причому інтереси та ідеологія еліт базується на діючій європоцентричній моделі розвитку, виключаючи можливості пошуку та реалізації альтернативних форм (менш техноємких, менш продуктивних, без вдосконалення матеріалів і технологій, однак більш близьких історії, культурі, природним умовам і, відповідно, здатним задовольнити більшу частку

населення країн, спосіб життя, засади свідомості й світогляду яких відстають від історично безперервного мейнстріму). Тобто цифровий розрив утворився між суспільствами (навіть індивідами, регіонами, державними інститу-тами, фірмами), які мають матеріальні та культурні передумови для існування у межах інформаційного світу, та тими, хто не має або не бажає адаптуватися до швидкісних змін. Відбувається об'єднання у мережу тих сегментів, які є найбільш успішними, адаптованими, творчими. Зворотним боком нової епохи, таким чином, є маргіналізація, фрагментація суспільств і державних інститутів, формування нової елітарної ідентичності глобалізованого характеру.

Глобалізаційні процеси, стимульовані інформаційними впливами, спрямовані, на утворення суспільної сфери за межами території національної держави й, можливо, націльні проти держави. Посилюється вплив на політичній сцені акторів, що пов'язані з транснаціональними тенденціями: з'являються світові медіа-компанії, які претендують на роль транснаціональних «королівств», змінюється статус національних і регіональних країн-лідерів. У боротьбі за перерозподіл сил впливу у XXI столітті все більш дієвим стає навіть не зброя масового знищення, а володіння інструментами формування образів ідентичності, що традиційно визначалося історією, мовою, етнічною належністю, релігією тощо.

Крім медійної еліти, до груп впливу щодо маніпуляції світовим політичним простором відносяться фінансово-економічні кола. Вони становлять реальну загрозу національним ідентичностям та національному суверенітету сучасних держав. Ці групи можуть обминати національні обмеження й виходити у світовий інформаційний простір. Формується так звана глобальна «співдружність», де індивіди мають можливість напряму спілкуватися з глобальними центрами економічної, політичної та культурно-інформаційної влади, обминаючи посередництво національних культур і урядів. Відриву сучасних еліт від національно-державницького ґрунту інтересів сприяють зрушення в системі сучасного інформаційного виробництва, обміну й розподілу, в тому числі все більша різниця між знаковою (семіотичною) й змістовною (семантичною) функціями образів, як наслідок – збільшення кількості образів і понять, що не відбивають культурну пам'ять, емпіричний досвід і є результатом інформацій-

ного імпорту [1, с.45]. Сучасні комунікації сприяють порушенню звичайних зв'язків між повсякденністю й закріпленим у національній політичній культурі досвідом. Це відбувається в умовах прозорості політичних кордонів для інформаційних потоків. Змінюється сама структура політично значущих інтересів і моделей політичної участі.

Уже зараз у багатьох країнах популярна модель плюралістичної демократії. Політичні реалії також розглядаються крізь призму деліберативного підходу, постдемократії. Сама велика кількість підходів до розуміння демократії, спроб впровадити ті чи інші моделі на практиці свідчить про певне розпорошення нормативно-ціннісного стрижня демократичної ідеї та значну плутанину в питанні її практичного втілення. Наприклад, К. Крауч відзначає, що постдемократія в інформаційну епоху дещо спотворює демократичні принципи, чітко визначивши пріоритети лише у прагматично-прибутковій сфері. Разом із цим у суспільстві ніби щезає активна роль свідомого, відповідального, небайдужого громадянина, завдяки зусиллям якого на межі XIX-XX ст. стали реальністю здобутки демократії [2, с.18]. Втрата населенням настанов свідомих громадян відбивається на помітному погіршенні реалізації реалізації прав і свобод людини, на політичній відповідальності еліти і загалом на рівні добробуту.

Амбівалентність культурних наслідків удосконалення електронних комунікацій і інтерактивних технологій виявляється у порушенні гармонії культур, що вже склалися, у розмиванні їхніх базових цінностей. ІКТ, впливаючи на культурне середовище, переформатують соціальну диференціацію шляхом, наприклад, надання політичній меншості непропорційно високого представництва у мережі. Зрештою люди починають переосмислювати власний і груповий досвід змінюючи саму структуру своїх політично значущих інтересів. У цьому плані віртуалізація політичного простору виявляється у переплетінні реальності з вигаданими подіями, що підриває основи раціональної політичної орієнтації, породжує у людини елементи скепсису та іронії. У політичній культурі інформаційного суспільства, на думку А. Дернера, складається «культура політичної розваги», яка через утворений нею утопічний світ дає користувачам ЗМІ та ІКТ спрощене розуміння, інтерпретацію та осмислення політичної реальності [3, с. 170-171]. Безумовно,

спрощення є фактором, який полегшує управління політичною активністю людей: штучно конструюються реакції на політичні події, люди, не усвідомлюючи своїх справжніх інтересів залучаються у кимось сконструйовані політичні акції.

Також дослідники констатують послаблення зацікавленості громадян у контактах із владою, їхнє певне розчарування у багатьох аспектах публічного управління. Таке становище продукується самою владою, яка обмежується виступами на телевізійних ток-шоу, на яких коментує свої дії і рішення. Зрозуміло, що у такому випадку діалогу з владою не відбувається. Сьогодні спостерігається потяг громадян до певної карнавалізації політичного простору замість серйозного публічного обговорення суспільно значущих проблем, більше того, проблеми такого рівня стають недосяжними для осмислення зневіреними та пасивними громадянами – споживачами політичного продукту. Як відомо, вибір споживання продукту (якісного/неякісного) багато в чому залежить саме від міри інформованості та підготовленості споживача, його загальної культури. Важливим аспектами у цьому сенсі є індивідуальний досвід, стимулювання активності, укріплення раціональних настанов формування політичної позиції. Важливим тут є також зацікавленість влади в інформованому громадянину, у підвищенні його ролі як учасника політичного процесу в державі, у формуванні в ньому здатності мислити самостійно і водночас патріотично.

Неможливо не підтримати тезу про те, що в умовах інформаційного суспільства змінюються параметри його системоутворення порівняно з попередніми етапами розвитку. Інформаційні технології переформатовують принципи суспільної взаємодії, що раніше здавалися непорушними. Насамперед це стосується перетворення ІКТ на нову виробничу силу, яка забезпечує масове виробництво когнітивної, систематизованої інформації, технологій і знань. На думку Й. Масуди, саме інформаційні послуги, виробництво і розподіл інформації, що передбачають існування інформаційних мереж і банків даних, замінять завод індустріального суспільства як основний центр виробничої діяльності. Відбувається зміна символів суспільної ідентичності: завод як символ індустріального виробництва замінюється невлотливими децентралізованими ІКТ та відповідною сферою послуг. Це позначається на трансформації змістов-

них складових суспільної взаємодії. Соціальні відносини у «комп'ютопії» Й. Масуди передбачають вільне співтовариство як основний суб'єкт соціальної активності, що реалізує свої зусилля посередництвом демократії участі як основної форми політичної системи в інформаційну епоху. Принцип вільної конкуренції індустріального суспільства буде замінений синергетичною раціональністю, пайовим використанням продукції інтелектуального виробництва [4, с.29].

Осмилюючи параметри, що змінюються у нову епоху, Томас Фрідман зазначає процеси фрагментації та децентралізації, що охоплюють різні боки життя. Це стосується ринків, влади і, навіть, відбувається фрагментація істини, що стає майже невлітимою. Закінчується епоха вертикальної політики, на зміну якої йде горизонтальна, більш гнучка, та така, що відповідає, згідно з Т. Фрідманом, моделі більш рівноправного співробітництва [5]. Порушуються старі ієрархії та вирівнюється ігрове поле суспільних відносин. Однак виникає питання, чи означає це зникнення ієрархії взагалі, чи формування нових її форм, що відповідатимуть більш динамічним, текучим і прозорим параметрам суспільної реальності, що змінилася? На нашу думку, сьогодні найважливішим є саме необхідність осмислення нових реалій суспільної взаємодії, яка набуває нових форм. Слід констатувати, що все ж таки частіше ці форми відбивають, на жаль, намагання втиснути у них старі смисли. Беззаперечно, така діалектика можлива лише за умов зміни у політичних та інших мотиваціях громадян. Саме вони є важливішими, на нашу думку, за зміни в технологіях комунікації, адже самодостатній розвиток ІКТ неможливий без врахування гуманітарної складової.

Культура через посередництво всіх соціальних індикаторів і показників зростання повинна бути останнім і найважливішим критерієм суспільного прогресу [6]. Культура повинна базуватися на використанні можливостей нових технологій, однак насамперед стан культурного потенціалу суспільства визначає темпи і характер технологічних змін. Динаміка культурних змін веде до зміни ціннісних уявлень у суспільстві. Звісно, що ціннісні настанови, спосіб життя людини формують його картину світу як комплекс раціональних, інтуїтивних, емоційних уявлень і відчуттів про сутність життя, про закономірності та норми буття. Картина світу як певної людини, так і суспільства в цілому може

вступати у конфлікт з реальністю, що призводить до втрати усталених ціннісних орієнтирів.

Інакше кажучи, наголос у процесі розвитку суспільства в інформаційну добу має бути зроблений на гармонійному співвіднесенні потягу людства до високих технологій, що уможливають раціональне використання природних ресурсів і водночас збереженні духовного простору самої людини.

Влада в інформаційну епоху належить тим, хто здатен створювати нові культурні коди, які потім використовуються для конструювання нової, часто віртуальної, реальності. Підґрунтям для поширення саме віртуальних проєктів є те, що безмежність сучасного інформаційного потоку обрушується на людину, можливості якої є обмеженими, багато хто взагалі є не підготовленим до того, щоб самостійно «перетравлювати» інформаційне навантаження. М. Кастельс образно називає це розшаруванням світу на «швидких» і «повільних». З. Бауман констатує той факт, що сучасна людина живе в умовах «плинної сучасності» [7].

Мати важливу достовірну й повну інформацію – це мати владу, уміти відрізнити важливу інформацію від неважливої, означає мати ще більшу владу, можливість поширювати інформацію у власній режисурі або збагачувати її означає мати подвійну владу. Однак для цього необхідні не лише технічне переоснащення, а й зміни у формах організації суспільної взаємодії. Це стосується політичної системи, виробництва, освіти й науки, всіх сегментів соціальної інфраструктури. Важливою у цьому сенсі є також трансформація суспільної свідомості й переосмислення усталених парадигм соціальної реальності

Відставання суспільної свідомості та форми соціальної організації створює умови для недемократичного й загрозового для людства використання досягнень інформаційно-технологічного характеру. Сьогодні наявним є той факт, що самодостатній розвиток технологій не достатній для прогресу людства [8, с.44]. Він є важливим підґрунтям, але ж зміна самої людини, її свідомості, мотивів діяльності, характеру взаємодії з іншими людьми має істотне значення. Демократичність, відкритість соціального простору, ствердження свободи особистості, як показує практика, мають діалектичний зв'язок із інформаційно-технологічними процесами. Якісний зміст суспільства, його спроможність іти шляхом прогресу є першою

запорукою того, що технологічні надбання

ЛІТЕРАТУРА

1. Панарин А. Глобальное информационное общество: вызовы и ответы / А. Панарин // Глобальная информатизация и безопасность России: Материалы Круглого стола «Глобальная информатизация и социально-гуманитарные проблемы человека, культуры, общества». – М.: Наука, 2004. – С. 36–53.
2. Крауч К. Постдемократия / К. Крауч. – М.: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 192 с.
3. Дернер А. Политика как развлекательный жанр / А. Дернер // Государственная информационная политика: Реферативный бюллетень. – М., 2001. – № 3(39). – С. 165-175.
4. Masuda Y. The Information society as Postindustrial Society / Y. Masuda. – Washington: World Future Society, 1983. – 171 p.
5. Фридман Т. Плоский мир: краткая история XXI века / Т.Фридман. – М. АСТ; Хранитель, Мидгард, 2007. – 608с.
6. Козловски П. Культура постмодерна / П. Козловски. – М.: Республика, 1997. – 240 с.
7. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман; пер с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
8. Селезнева Е.Н. Проблемы трансформации культурных ценностей в моделях образования и культурной политики / Е. Н. Селезнева // Социально-гуманитарные знания. – 2001. – № 1. – С. 43-51.

УДК 355.01

Осадча Я. Д.

Харківський національний
університет ім. В. Н. Каразіна

МІСЦЕ ТЕОРІЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ СЕРЕД ІНШИХ КОНЦЕПЦІЙ СУЧАСНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Розглянуто найвпливовіші концепції сучасних збройних конфліктів та проаналізовано їх дослідницький потенціал. Особливу увагу зосереджено на основних тезах теорії гібридної війни, а також досліджено її місце серед подібних парадигм. Обґрунтовано необхідність звернення до концепції гібридних конфліктів під час вивчення сучасних збройних сутичок.

Ключові слова: збройний конфлікт, гібридна війна, опосередкована війна, війна четвертого покоління, нова війна, асиметричний конфлікт, нерегулярний конфлікт.

Осадчая Я. Д.

МЕСТО ТЕОРИИ ГИБРИДНОЙ ВОЙНЫ СРЕДИ ПРОЧИХ КОНЦЕПЦИЙ СОВРЕМЕННОГО ВООРУЖЕННОГО КОНФЛИКТА

Рассмотрены самые влиятельные концепции современных вооруженных конфликтов и проанализирован их исследовательский потенциал. Особое внимание сосредоточено на основных тезисах теории гибридной войны, а также определено её место среди подобных парадигм. Обоснована необходимость обращения к концепции гибридных конфликтов при изучении современных вооружённых столкновений.

Ключевые слова: вооруженный конфликт, гибридная война, опосредованная война, война четвертого поколения, новая война, асимметричный конфликт, нерегулярный конфликт.